

UDK 37(091)(494.4)
1.01 Izvirni znanstveni članek
Prejeto: 24. 9. 2024

Matic Intihar*

Pisanje šolskih kronik včeraj, danes in jutri

Writing School Chronicles Yesterday, Today and Tomorrow

Izvleček

Šolske kronike predstavljajo dragocen vir informacij za proučevanje zgodovine šolstva. Še posebej pomembne so za razumevanje dogodkov na območjih, kjer se v določenih zgodovinskih obdobjih srečujemo s pomanjkanjem drugih virov. Pisanje kronik nasploh se je razmahnilo predvsem v srednjem veku, prve kronike šol na Slovenskem pa lahko zasledimo konec 18. stoletja. Bile so plod prizadevnosti učiteljev in drugih, ki so bili tako ali drugače povezani s posameznimi šolami ali kraji, kjer so te ustanove delovale. Uvedba državnega osnovnega šolstva v Habsburški monarhiji pod vodstvom vladarice Marije Terezije je imela odločilen vpliv na postopno standardizacijo vseh dejavnosti, povezanih z njim. Sprejetje tretjega avstrijskega osnovnošolskega zakona leta 1869 je vsem osnovnim šolam prvič predpisalo tudi pisanje šolske kronike. V desetletjih in stoletjih, ki so sledila, so se oblike šolskih kronik in navodila za njihovo pisanje spreminjala, vseskozi pa je bila njihova vsebina odvisna od zavzetosti pisca in zgodovinskega okvira, v katerem je posamezna kronika nastajala.

Abstract

School chronicles are a valuable source of information for the study of the history of education. They are particularly important for understanding events in areas where there is a lack of other sources at certain times in history. The keeping of chronicles in general flourished especially in the Middle Ages, but the first school chronicles in Slovenia can be traced back to the end of the 18th century. They were the result of the efforts of teachers and others who were somehow connected with individual schools or the places where they were located. The introduction of primary education at the national level in the Habsburg Monarchy under the leadership of Empress Maria Theresa had a decisive influence on the gradual standardisation of all related activities. The adoption of the Third Austrian Primary School Act in 1869 also made it compulsory for the first time for all primary schools to keep a school chronicle. In the decades and centuries that followed, the form of school chronicles and the instructions for writing them varied, but their content always depended on the commitment of the writer and the historical context in which each chronicle was produced.

Ključne besede: šolska kronika, državno šolstvo, navodila, DZS

Keywords: school chronicle, public education, instructions, DZS

* Matic Intihar, kustos, Slovenski šolski muzej, e-pošta: matic.intihar@solskimuzej.si

Uvod

Za proučevanje preteklosti nujno potrebujemo najširši nabor zgodovinskih virov. Koristno je, da pri tem uporabljamo tako materialne, pisne, ustne kot druge vire. Med vsemi naštetimi so za zgodovinarje pa tudi nekatere druge laične raziskovalce zgodovine najpomembnejši pisni zgodovinski viri. Med tovrstno gradivo lahko štejemo tudi kronike šol oziroma šolske kronike.

Kronika je obširen zapis pomembnejših dogodkov, zapisan po zaporedju dogajanja. Njena vsebina navadno ne vsebuje globlje analize dogodkov. Besedo smo v 16. stoletju prevzeli iz nemške besede »chronik«, ki izhaja iz latinskega izraza »cronica« (knjiga, ki opisuje zgodovino). »Cronica« je izposojena iz grške fraze »tà khkronikà« (kronika, kronologija, podatki o dogajanju v določenem času), ta pa izhaja iz pridevnika »khronikós« (časoven), izpeljanega iz »khrónos« (čas).¹

Pisanje kronik, torej zaporedno vpisovanje dogodkov po kronološkem vrstnem redu, se naslanja na staroveško in srednjeveško tradicijo pisanja letopisov oziroma analov.² Prav kronike so bile poleg analov osrednja zvrst beleženja zgodovine v srednjem veku. Kronike so pomembne kot rokopisni ali včasih tiskani zgodovinski viri predvsem za posvetno in cerkveno zgodovino. Pogosto dopolnjujejo in nadgrajujejo zgodovinsko vedenje drugih strok, na primer: umetnostne zgodovine, epigrafike, sociologije, kulturne zgodovine, geografije, etnologije, zgodovine medicine, arhitekture in njene zgodovine, biografije, jezikoslovja pa tudi zgodovine šolstva.³ Ob primerni meri kritičnosti do kronističnih zapisov nam ti ponujajo vpogled v zgodovino in razvoj posameznih šol, življenja na šolah pa tudi prikaz učiteljstva in kulturnega razvoja kraja nasploh.

V prispevku se večinoma osredotočamo na pisanje kronik v osnovnih šolah, kjer so bila pravila za pisanje najprej deloma poenotena in predpisana z veljavno zakonodajo. Vsebina kronik ustanov na drugih izobraževalnih ravneh pa je sčasoma temu sledila.

Predhodniki šolske kronike

Še pred izidom tretjega avstrijskega osnovnošolskega zakona in pred odredbo, ki je zapovedovala pisanje nekaterih uradnih knjig in spisov po osnovnih šolah, so po nekaterih izobraževalnih ustanovah kronološko zapisovali podatke o svojem delovanju in izdajali dokumente, ki so imeli značilnosti kronističnega beleženja informacij. Na ljubljanskem jezuitskem kolegiju, svojčas najpomembnejši izobraževalni ustanovi na Slovenskem (1596–1773), so denimo izdajali svoj letopis

1 Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Modrijan, 2003, str. 328.

2 Stane Okoliš, Kako pisati šolsko kroniko, Predavanje na seminarju za učitelje – Katis, 7. 11. 2023.

3 <https://ff.classics.si/raziskovalni-projekt-latinske-in-nemske-kronike-na-slovenskem/> (pridobljeno: 20. 8. 2024).

III. Razred.	
Z šolskimi darili sta bila obdarjena:	Križaj Franc iz Senožeč,
Fanta.	Meden Andrej iz Senožeč,
Mušič Franc iz Senožeč,	Novak Karl iz Senožeč,
Doklad.	Prenarov Andrej iz Senožeč,
Švigel Maria iz Senožeč,	Sila Franc iz Senožeč,
Očitno so bili pohvaljeni:	Doklad.
Fanta.	Hiti Antonia iz Senožeč,
Martinčič Janez iz Senožeč,	Mirave Joana iz Senožeč,
Meden Janez iz Senožeč,	Srednje so se učili:
Doklad.	Fanta.
Bianki Hedvika iz Ajdovine,	Čoli Andrej iz Senožeč,
Suša Antonia iz Senožeč,	Maso Franc iz Senožeč,
Dobro so se učili:	Doklad.
Fantje.	Meden Ana iz Senožeč,
Delak Jakob iz Senožeč,	Med letom so iz šole ostali:
Ferdia Anton iz Senožeč,	Doklad.
il. Garcaroli Franc iz Senožeč,	Gerijelj Maria iz Potoč,
il. Garcaroli Jožef iz Senožeč,	Joan Jožefa iz Senožeč,
Križaj August iz Senožeč,	Fantov in deklet skupaj ... 25.
II. Razred.	
Z šolskimi darili so bili obdarjeni:	Doklad.
Fanta.	Mušič Maria iz Senožeč,
Zelen Franc iz Senožeč,	Delak Maria iz Senožeč,
Konohl Franc iz Senožeč,	Dobro so se učili:
Doklad.	Fantje.
Zatler Maria iz Senožeč,	Čoli Franc iz Senožeč,
Očitno so bili pohvaljeni:	Delak Franc iz Senožeč,
Fanta.	Hiti Jožef iz Senožeč,
Čehova Franc iz Senožeč,	Mirave Janez iz Senožeč,
Moše Boštjan iz Dolenjske,	Mirave Jožef iz Senožeč,
	Moše Andrej iz Dolenjske.

Razvrstitev učencev podeželske šole v Senožečah konec leta 1861 (Verstitev učencov in učenk v ljudski šoli v Senožečah o koncu šolskega leta 1861, 1861, str. 2).

(Historia annua),⁴ glavne osnovne šole so objavljale povabila na javne skušnje oziroma na javne izpite, v katera so zapisali termine izpitov po razredih in oddelkih, učni program šole, šolski predmetnik, šolsko nadzorstvo in vodstvo šole, učitelje po razredih in oddelkih, število ur po predmetih in učiteljih ter število učencev po razredih in oddelkih. Glavne šole in redke podeželske šole so po vsakem semestru izdale tudi razvrstitev šolarjev (Classification der Schüler), ki je vsebovala razdelitev učencev po uspehu, glede na razred, seznam prejemnikov nagrad, kateri učenci so se dobro, srednje in slabo učili, kateri učenci so šolo zapustili ipd. Predhodniki šolske kronike so bili tudi zapisniki učiteljskih konferenc.⁵

Tudi zlate in črne bukve lahko štejemo za nekakšne predhodnice šolskih kronik. Zapisovanje učencev in podatkov o njih je v tem primeru v prvi vrsti služilo discipliniranju učencev in imelo vzgojno funkcijo. Kronološko vpisovanje informacij po zaporednih šolskih letih in razredih ter nagrajenih učencev pa je po drugi strani značilnost kronističnega pisanja.⁶

Pisanje pravih šolskih kronik se je iz lastnih nagibov posameznikov ali redkih šol ponekod začelo že konec 18. stoletja. Ivan Simonič kot prvo šolsko kroniko

4 Rok Dovjak, *Ljubljanski jezuiti in njihov odnos z laiki glede na Historio annuo (1596–1961): diplomsko delo*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2010, str. 2.

5 Okoliš, 7. 11. 2023.

6 Prav tam.

na Slovenskem navaja *Chronik der Trivialschulen im Cillier Kreise vom J. 1793 bis incl 1796*, nato omenja *Chronologische Geschichte der k. k. Normal-Hauptschule zu Laibach von ihrer Entstehung bis zum Jahre 1816*, kot ene starejših pa tudi kronike iz šol v Žalcu (1855), Grižah (1856) in Teharjah (1857).⁷ Na tem mestu lahko omenimo še kroniko šole v Šentjanžu na Dolenjskem (1857), ki jo hranimo v Slovenskem šolskem muzeju.⁸

Kronistično zapisovanje zgodovine se je na šolah razmahnilo šele z dokončno institucionalizacijo osnovnošolskega izobraževanja konec 19. stoletja.

Uvedba centralno vodenega državnega šolskega sistema

Prelomni trenutek na področju izobraževanja v slovenskem prostoru predstavlja izid Splošnega šolskega reda za nemške normalne, glavne in trivialne šole v vseh cesarskih in dednih deželah (nem. *Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in sämmtlichen Kaiserl. Königl. Erbländern*), ki je izšel leta 1774. Cesarica Marija Terezija je s tem dejanjem zasledovala razsvetljenske ideale tistega časa, ki so poudarjali vlogo človeškega razuma, širjenje izobrazbe, krepitev moralnega življenja, rast splošne sreče prebivalstva in povečevanje bogastva države. Red velja za prvi državni osnovnošolski zakon na področju današnje Slovenije. Država si je z izidom tega zakona ustvarila podlago, da šolstvo postane predvsem državna in v manjši meri kot v preteklosti cerkvena zadeva. Čeprav so se glavni poudarki zakona, kot je obvezno šolanje za vse otroke od šestega do dvanajstega leta starosti, neodvisno od njihovega spola, družbenega položaja in veroizpovedi, v praksi uveljavili šele čez desetletja, izid splošnega šolskega reda predstavlja temelj za institucionalno poenotenje osnovnošolskega sistema v našem prostoru.⁹

Poleg nekaterih drugih posledic, ki jih je skozi leta prinesla omenjena reforma šolstva, kot na primer poenotenje učnih predmetov in veščin poučevanja (Metodna knjiga za učitelje v nemških šolah, 1775), je izid šolskega reda vplival tudi na razvoj pedagoške literature, učbenikov in drugih priročnikov v slovenskem jeziku. Na njegovi podlagi je država leta kasneje izvajala tudi druge reforme šolstva in določala pravila, ki so narekovala tudi izdajanje nekaterih dokumentov in publikacij. Sam šolski red iz leta 1774 šolam še ni nalagal pisanja šolske kronike.¹⁰

Terezijanski osnovnošolski zakon je leta 1806 nadomestil drugi državni osnovnošolski zakon: Politčna ustava nemških šol v c.-kr. nemških dednih deže-

7 Ivan Simonič, Šolske kronike, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 10, 1962, št. 1, str. 48.

8 SŠM, dokumentacijska zbirka, fasc. Š1: Mapa šole Šentjanž na Dolenjskem.

9 Simon Malmenvall, *250 let obveznega šolstva na Slovenskem: opismenjevanje in kultura v poznem 18. stoletju (razstveni katalog)*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2024, str. 1–7.

10 Prav tam, 4–5.

lah, skrajšano tudi Politična šolska ustava. Izšla je v devetih dopolnjenih izdajah: 1806, 1807, 1816, 1819, 1821, 1828, 1833, 1840 in 1844. Vsaka izdaja predstavlja na novo kodificirano šolsko zakonodajo. Zakon je poudarjal vzgojno vlogo verouka in znova uvedel cerkveni nadzor. Uvajal je tudi ponavljalne nedeljske šole, ki so bile namenjene tistim šolarjem, ki so že končali obvezno šolanje. Podobno kot zakon iz leta 1774 tudi izdaje Politične šolske ustave niso predpisovale pisanja šolske kronike.¹¹

Večje spremembe v šolskem sistemu je prineslo sprejetje tretjega avstrijskega osnovnošolskega zakona 14. maja 1869. Pomembno je preoblikoval osnovno šolo na Slovenskem in usmeril njen razvoj za več desetletij. Novi zakon je postavil osnovno šolo izpod cerkvenega nadzorstva v državno skrb, odprl učiteljski poklic ženskam, razširil vsebino pouka in postopoma uveljavil obvezno obiskovanje šole v praksi.¹² Tudi novi krovni zakon nikjer izrecno ne omenja šolske kronike. 20. avgusta 1870 pa je minister za uk in bogočastje izdal še ukaz za izvršitev ljudskošolskega zakona.¹³ V njegovem 33. členu v razdelku O dolžnostih učiteljev je zapisano: »Vsake učilnice voditelj je odgovoren, da so ugotovljene potrebne uradne knjige in spisi, namreč: šolska kronika, šolski zapisovalnik, razredniki in imeniki, tednik o tem, kar se je učilo, zapisniki o učiteljskih zborih, spiski zastonj prejetih in razdarovanih knjig i. t. d. Tudi mu je uradni pečatnik hraniti. On ima tenek popis pripravljenih šolskih pripomočkov in šolskega orodja. Vsakoletne prirastke vselej konci leta postavi na razvidnost, in to zaznano v prepisu poda krajni učilnični oblasti, dostavlja, česa bi še bilo treba. V šolski popis naj se zaznamuje tudi šolska postava ter uredbe in ukazi, razglašeni o ljudskih učilnicah. Vse knjige in pisma naj se po letnikih razverščene hranijo v šolskem arhivu, in če kdo stopi iz službe, nasledniku izroče se zapisnikom.«¹⁴ Ukaz je stopil v veljavo s šolskim letom 1870/71.¹⁵

Pravila za pisanje šolskih kronik

Dajanje navodil glede izpolnitve ukaza je spadalo v pristojnost posameznih deželnih šolskih svetov. V letu veljavnosti zakona so sicer izdali vsak svojo okrožnico, navodila in formularje za vodenje šolske administracije, glede kronike pa niso določili ničesar. Na mnogih šolah so se bolj domiselni učitelji hitro znašli

11 <https://www.kamra.si/novice/6-december-1774-marija-terezija-uvede-splosno-solsko-obveznost/> (pridobljeno: 19. 9. 2024) in Politische Verfassung der deutschen Schulen in den kaiserl. Königlich-lichen Erbstaaten, Wien, 1807, Slovenski šolski muzej, knjižnica, inv. št. 16482.

12 Stane Okoliš, *Zgodovina šolstva na Slovenskem*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2009, str. 79–84.

13 Simonič 1962, str. 47.

14 Šolski in učni red občnim ljudskim učilnicam, *Učiteljski tovariš: list za šolo in dom*, 11, 1871, št. 5, str. 71.

15 Simonič 1962, str. 47.

brez jasnih smernic za pisanje šolskih kronik. Pomanjkanje navodil je v glasilu Kranjskega deželnega učiteljskega društva *Laibacher Schulzeitung* omenil tudi neki anonimni avtor. V svojem članku sicer ne poda točno določenih navodil o vsebini in strukturi šolski kronik, zapiše pa, da naj se beležijo zgodovinski dogodki, ki so vplivali na nastanek, razvoj in napredek ali propad šole. Ti dogodki med sabo niso nujno povezani, vendar mora biti iz njih razvidna zgodovina šole za vsako leto posebej. Dodani naj bodo tudi statistični podatki o stanju zavoda v določenih časovnih razmakih.¹⁶

Na zmedo glede vsebine šolske kronike kaže tudi vprašanje, ki ga je na glasilo *Učiteljski tovariš* naslovil posameznik pod psevdonimom *Mladi učitelj*: »Med uradne knjige šolskega vodstva spada tudi šolska kronika. V šolskih zakonih pa ni nikjer natančneje določeno, kaj vse spada v šolsko kroniko in tko mlademu učitelju nedostaje pravega navodila. Stavim torej prašanje, kaj naj se vpisuje v šolsko kroniko?«¹⁷ Odgovoril mu je učitelj Ivan Zupan z Velikih Poljan. V svojem odzivu je opisal vsebino, ki naj bi jo zajemala šolska kronika. Navedel je, naj se vpiše vse učiteljsko osebje in morebitne spremembe v učiteljskem zboru, člani okrajnega šolskega sveta, ime okrajnega in deželnega šolskega nadzornika, šolske slovesnosti, pomembnejši šolski dogodki: god cesarja, prva spoved, prvo sveto obhajilo, razdelitev spričeval, obiski šolskih nadzornikov, učiteljske konference, seje okrajnega šolskega sveta ipd. Nadalje opozarja, naj se zapišejo tudi vsi pomembnejši dogodki v šolskem okolišu, ki prav tako vplivajo na delovanje šole: požari, kužne bolezni, poplave, obiski pomembnih posameznikov ipd. Vedno naj se omenijo tudi vsi dobrotniki šole.¹⁸

Leta 1891 je Franc Marolt z Brda v *Učiteljskem tovarišu* objavil obsežen članek z naslovom *Učitelja-voditelja uradne knjige*. V njem je podrobno opisal značilnosti in vsebino štirih po svojem mnenju najpomembnejših uradnih šolskih knjig oziroma spisov. Mednje je poleg šolske matice (matrike), vložnega zapisnika in inventarja uvrstil tudi šolsko kroniko (šolski vestnik). Marolt je vsebino šolske kronike pojmoval zelo podobno kot zgoraj omenjeni učitelj Zupan.¹⁹ Še posebej je poudaril pomen oštevilčenja strani: »Kroniko potem paginira, kar je vsekakor treba, da je ne more potem nihče 'skubiti'. Jako neprijeten utis napravi na čitatelja taka 'oskubljená' kronika, kateri manjka tu in tam kak list!«²⁰ Opozoril je tudi na to, da naj bo šolska kronika lična v platno vezana knjiga z boljšim

16 Über Schulchroniken, *Laibacher Schulzeitung: Organ des krainischen Landes-Lehrervereins*, 1, 1873, št. 17, str. 259–261.

17 Mladi učitelj, Vprašanja in odgovori, *Učiteljski tovariš: glasilo Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani*, 30, 1890, št. 10, str. 157.

18 Prav tam.

19 France Marolt, Učitelja-voditelja uradne knjige, *Učiteljski tovariš: glasilo Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani*, 31, 1891, št. 10, str. 149.

20 Prav tam, str. 196.

Plan einer Schulchronik,

kundgemacht mit

Erlaß des k. k. Landrathes vom 6. Juni 1878, Z. 3364.

Die in Gemäßheit des §. 33 der Schul- und Unterrichtsordnung zu führende Schulchronik zerfalle, so fern die betreffende Schule bereits vor der Wirksamkeit des Reichsvolksschulgesetzes bestand, in **zwei** Theile.

Der I. Theil umfasse die Zeit von der Gründung der Schule bis zu dem Jahre 1868/69; der II. Theil die fernere Zeit.

Stoff des I. Theiles:

Ursprung und Gründung der Schule (wann und von wem sie gegründet worden). — Schulpatronat. — Kostenaufwand. — Beitragsverhältnis. — Erster Umfang der Schule nach den eingeschulten Gemeinden. — Anfänglicher Schulbesuch. — Damalige Schülerzahl. — Angabe des ersten Lehrers. — Dotation der Lehrerstelle. — Kirchliche und andere Nebenämter. — Schulgebräuche. — Zunahme der schulpflichtigen Kinder. — Schulbesuch. — Erweiterung der Schule. — Neu- und Umbau der Schule. — Kostenaufwand und Beitragsverhältnis. — Angabe der seither angestellten Lehrer. — Schulaufsicht (sich §. 1 und 2 der politischen Schulverfassung). — Thätigkeit des Schulconcurrenten-Ausschusses. — Angabe der Namen der Wohlthäter und Förderer der Schule. — Bemerkenswertes.

Stoff des II. Theiles:

Neue Organisierung der Schule, ihre Kategorie (ob ein- oder mehrklassig). — Gehaltsklasse. — Bauzustand des Schulgebäudes und Angabe der vorhandenen Räume. — Veränderung in der Gehaltsklasse. — Zahl der schulpflichtigen und der schulbesuchenden Kinder im Jahre 1869/70. — Angabe der Schülerzahl nach jedem fünften Schuljahre. — Zu- und Abnahme der Frequenz; Ursachen derselben. — Schulbesuch (insbesondere auch rücksichtlich der Kinder der obersten Altersstufen). — Behandlung der Schulversäumnisse. — Erweiterung der Schule durch Vermehrung der Klassen und Errichtung von Parallelabtheilungen. — Neu- oder Zubau. — Kostenaufwand und Beitragsverhältnis. — Neuer Schulsprengel und Aenderung desselben,

Pravila za pisanje šolske kronike, ki jih je sprejel štajerski deželni šolski svet (hrani SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25).

papirjem, piše pa naj se natančno, vestno, objektivno in dostojno.²¹ Piscem kronike Marolt svetuje, naj si za pisanje vzamejo dovolj časa: »Ker pa naj bode kolikor možno lepo spisana, naj se piše med šolskim letom na posebno polo, katera se vezani kroniki vloži ter naj se sestavi in zajedno šele koncem leta vpiše. Tako se doseže jednolična pisava bodisi v krasnopisu, kakor tudi iz drugih razlogov (recimo radi črnila, katero tudi svojo pristnost menjava).«²² Zaradi očitne potrebe po vzpostavitvi enotnejših pravil za pisanje šolske kronike so se sčasoma oblikovala uradna priporočila, ki so določala njeno vsebino in strukturo.

Navodila štajerskega deželnega šolskega sveta (1878)

Večina deželnih šolskih svetov se ni ukvarjala s praktičnimi problemi, s katerimi so se učitelji srečevali ob pisanju šolskih kronik. Štajerski deželni šolski svet pa se je leta 1878 zavzel za večjo enotnost v pisanju šolskih kronik in 6. junija izdal pomemben načrt, ki je dalj časa vplival na pisanje kronik na večjem delu današnjega slovenskega ozemlja. Graški založnik in knjigarnar Ulrich Moser je te usmeritve začel tiskati na prvo notranjo stran svojih knjižnih predlog oziroma vezanih zvezkov za pisanje šolske kronike.

Predpis kranjskega deželnega šolskega sveta (1893)

Zmedo na področju pisanja šolske kronike so 8. septembra 1893 z izdajo predpisa z navodilom (Allgemeine Chronik des Volksschulwesens) prekinili tudi člani kranjskega deželnega šolskega sveta. Navodilo je podrobno in vsebuje podobne usmeritve kot nekatera druga besedila, ki smo jih že omenjali. Njegovi avtorji so dali poseben poudarek objektivnosti in dostojnosti poročanja.²³ Leta 1907 so v Ukazu c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko zopet posebej opozorili na sledenje predpisom pri pisanju kronike: »Šolsko kroniko je pisati tudi nadalje po vzorcu predpisanem z razpisom c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 8. septembra 1893, št. 2178.«²⁴ Sčasoma je to navodilo postalo osnova za pisanje šolskih kronik na slovenskem ozemlju. Navodilo sta ljubljanska založnika Rudolf Milic in Dragotin Hribar začela tiskati na začetek posebnih vzorčnih zvezkov za pisanje šolskih kronik.²⁵

21 Simonič 1962, str. 48.

22 Marolt 1891, št. 13, str. 196.

23 Simonič 1962, str. 48.

24 Izvršilni predpis k dokončnemu šolskemu in učnemu redu, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1908, str. 62–63.

25 Simonič 1962, str. 48.

Navodilo,

kako je spisovati šolsko kroniko.

A.

Kronika na javnih ljudskih šolah mora obsezati nastopne točke:

I. Predzgodovino šole, v kolikor je možno takšno zgodovino za tisto dobo, preden se je osnovala redna javna ljudska šola, spisati na podstavi zanesljivih virov in v tem oziru ni priznано dobrih tiskanih monografij, ki se morajo v tem slučaju kot posebna priloga hraniti pri šolski kroniki.

II. Zaporedne podatke, in sicer:

1. Začetek in konec šolskega leta.
2. Važnejše dogodke iz zgodovine najvišje vladarske rodovine.
3. Patriotične šolske slavnosti.
4. Druge šolske slovesnosti.
5. Verske vaje.
6. Šolske preizkušnje in skupne izlete.
7. Premembe v učiteljskem zboru. Pri vsakem učitelju in vsaki učiteljici, ki vstopi nanovo, je na kratko opisati njegovo ali njeno poprejšnje službovanje.
8. Ustanovitev novih učnih mest.
9. Dopust, ki ga učnim osebam dovoljujejo šolska oblastva.
10. Osebnе premembe pri duhovščini dotičnega kraja, v kolikor so te premembe v zvezi s šolo.
11. Sestavo krajnega in c. kr. okrajnega šolskega sveta.
12. Imenovanje krajnih, okrajnih in deželnih šolskih nadzornikov.
13. Premembe v šolskem okolišu po všolanju in izšolanju.
14. Stavbinske premembe v šolskem poslopju ali v njega opravi.
15. Napravo ali razširjenje šolskega vrta, drevesnice, poizkuševališča, prostora za telovadbo ali telovadnice.
16. Razširjenje šole s tem, da so se odprli novi razredi ali novi vzporedni oddelki.
17. Premembe v učnem jeziku, učnem črtežu in v učni metodi.
18. Napoved, če so se učili telovadba, ženska ročna dela in drugi deželni jezik tako, kakor ukazuje učni črtež.

19. Napoved, če so se poučevali dečki v rokotvornih delih ali če so bili z ljudsko šolo združeni otroški vrtec, otroško zabavišče, obrtna nadaljevalna šola ali posebni učni tečaji za mladino, ki ni več v letih šolske dolžnosti, ali občni nadaljevalni tečaji za takšne deklice, ki so že zadostile svoji šolski dolžnosti (§ 10. državnega zakona z dne 14. maja 1869, drž. zak. št. 62).
20. Uravnavo poljedelskega pouka.
21. Važnejše sklepe in ukazila krajnega in c. kr. okrajnega ali deželnega šolskega sveta.
22. Podatke o zdravstvenem stanju Šolske mladine.
23. Podatke, če so redni pouk motile epidemije ali druge nezgode, n. pr. požar, povodenj i. dr. t. st.
24. Začasno ali trajno premembo celodnevnega pouka v poldnevni pouk ali naopako.
25. Podatke, kdaj in kolikrat so šolo nadzorovali c. kr. deželni šolski nadzornik, c. kr. okrajni šolski nadzornik ali krajni šolski nadzornik.
26. Podatke, če so šolo posetili udje šolskih oblastev ali druge visoke uradne osebe.
27. Podatke o dobrotnikih dotične šole.
28. Porabo obstoječih šolskih ustanov, njih pomnožitev.
29. Podatke o dobrotvornem podpiranju šolskih otrok, o pomožnih društvih, dijaški kuhinji, o šolskih veselicah in šolskih izletih itd.
30. Podatke o drugih za šolo važnih dogodkih.

III. Statistične preglede.

Število šolodolžnih otrok vobče, in sicer:

- a) V začetku vsakega šolskega leta;
 - b) nakoncu vsakega šolskega leta.
1. število otrok, ki so hodili v šolo, in sicer:
 - a) V začetku vsakega šolskega leta;
 - b) nakoncu vsakega šolskega leta.
 2. Število v šolskem okolišu šolodolžnih otrok, ki niso bili sprejeti v domačo ljudsko šolo, ker isti hodijo
 - a) ali v druge ljudske šole ali pa sploh v druge šole, ali pa ker so
 - b) isti sploh iz kakršnegakoli vzroka ostali brez pouka.
 3. Število otrok iz drugih šolskih okolišev, ki hodijo v to šolo.

4. Sumarični izkaz vseh šolskih otrok, ki hodijo v to šolo, po njih veri in materinem jeziku:
 - a) V začetku vsakega šolskega leta;
 - b) nakoncu vsakega šolskega leta.

Pri vse statističnih pregledih je dečke ločiti od deklic, vsakdanje učence od ponavljalnih učencev.

B.

Kroniko šolskega leta je spisati najpozneje do začetka prihodnjega šolskega leta.

V ta namen je dogodke vsakega šolskega leta vestno zabeleževati na poseben list, potem pa koncem šolskega leta gradivo urediti in prepisati v kroniko.

Kadar se navajajo ukazi in odredbe šolskih oblastev, je povedati pri vsakem odloku tudi dotični datum in dotično številko.

C.

Izključene so od šolske kronike vse polemične opazke in kritične presoje o sposobnosti in o delovanju raznih korporacij in posameznih oseb, ki so s šolo v kakšni zvezi. Izključena je tudi vsaka hvala ali vsaka graja o bivših ali še zdaj obstoječih razmerah ali o šolsko-oblastvenih odredbah.

Kronika mora biti po vseh svojih delih od konca do kraja pisana kar najobjektivneje, jasno in preprosto, kratko in dostojno.

Na vsaki strani je ob kraju pustiti prazen rob, da se nanj zapisuje kratka vsebina vsakega odstavka.

Popisane liste je paginirati.

D.

Vsem udom učiteljskega zbora dotične šole je dopuščen vpogled v šolsko kroniko.

E.

Šolski kroniki je pridejati po abecednem redu urejeni osebni stvarni imenik.²⁶

²⁶ SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25/1: Šolska kronika ljudske šole v Kostanjevici (1875–1895).

Po skorajda istem navodilu so pisali šolske kronike tudi po razpadu Avstro-Ogrske, v obdobju med obema vojnama. Besedilo zakona o narodnih šolah pisanja šolske kronike sicer posebej ne omenja.²⁷

Po koncu druge svetovne vojne pa so dobila navodila v predlogah za pisanje šolskih kronik, ki jih je začela izdajati novoustanovljena Državna založba Slovenije (DZS), spremenjeno podobo.²⁸

Navodilo, kako je treba pisati šolsko kroniko (1946)

Novo navodilo sicer povzema bistvo predhodnih priporočil in predpisov za pisanje kronike. Okvirno jih zmanjšuje na petnajst točk in statistične podatke o šoli in kraju. Bistven poudarek pa daje beleženju dogodkov med drugo svetovno vojno. Med okupacijo in državljansko vojno je bilo veliko starih šolskih kronik uničenih, zato je bilo takoj po vojni pomembno pridobiti čim več izgubljenih informacij. Prav tako je bilo v novem družbenopolitičnem sistemu ključno, da so pisci šolskih kronik natančno dokumentirali dogodke, povezane z osvobodilnim gibanjem in komunistično revolucijo v kraju.

Navodilo, kako je treba pisati šolsko kroniko

V kroniki naj bo podana zgodovina kraja s krajevnimi posebnostmi. Orisati je treba najpomembnejše dogodke, ki so povezani s krajem in ki niso splošno znani, opisati krajevene narodopisne, naravoslovne in druge posebnosti, zlasti pa pokazati gospodarsko stanje v času, ko se kronika piše ali obnavlja, pa tudi iz prejšnjih časov, tako da novinec, ko pride v kraj, najde v kroniki vsaj približno podobo življenja, ki se je tod prelivalo v preteklosti.

Posebej je treba paziti na to, da so v kroniki vsi podatki, ki kažejo življenje v kraju med narodnoosvobodilnim bojem: popisati je treba naval Nemcev, Italijanov in Madžarov, vse, kar so počenjali v kraju ti sami in domači izdajalci, preganjanja, izseljevanja, streljanja in zapiranja; ovekovečiti je treba prve znake odpora, prve nastope partizanskih enot, vse boje, ki so še bili v bližini, omeniti ljudi, ki so se pri tem odlikovali, opisati ustanavljanje narodne oblasti in vse življenje do popolne osvoboditve kraja. Kjer je kronika še ostala, naj se ta snov vpiše pred kroniko šolskega leta 1945/1946.

Posebno mesto v kroniki naj zavzema zgodovina šole. O tem naj se zberejo in vpišejo podatki, kolikor jih je mogoče dobiti.

²⁷ Okoliš, 7. 11. 2023.

²⁸ Simonič 1962, str. 48.

Za vsako šolsko leto morajo biti v kroniki napisani podatki:

1. o pričetku in zaključku ali prekinitvah šolskega dela;
2. o ljudskih in šolskih slavnostih;
3. o šolskih preizkušnjah, izpitih in izletih;
4. o spremembah v učiteljskem zboru; pri novoprišlih naj se kratko opiše dotedanje službovanje;
5. o važnejših dogodkih v kraju, o organizaciji krajevnih odborov, roditeljskih svetov, okrožnih skupščin, kolikor zadevajo kraj, cerkvenih dostojanstvenikov in drugih;
6. o spremembah šolskih okolišev in okrajev;
7. o spremembah šolske stavbe, zemljišča ali opreme;
8. o spremembah v šolski organizaciji;
9. o učnih načrtih in učni metodi, o učnih knjigah in mladinskem tisku;
10. o kmetijskem pouku;
11. o važnejših navodilih ministrstva in okrožij;
12. o zdravstvenem stanju mladine;
13. o nadzorovanju in obiskih šole;
14. o socialnem skrbstvu za šolsko mladino;
15. o drugih važnejših dogodkih.

V kroniki morajo biti tudi statistični pregledi o šolski mladini in njenem življenju ter važnejši statistični podatki o življenju v kraju.

Preden se začne kronika pisati, naj se strani označijo z zaporednimi številkami.²⁹

V desetletjih po drugi svetovni vojni se je navodilo iz leta 1946 malce skrčilo, vsebina na splošno pa je ostala enaka. Navodila v predlogi DZS so po osamosvojitvi Slovenije obsegala le nekaj stavkov. Navodilo se je glasilo: »V kroniki naj bo podana zgodovina kraja s krajevnimi posebnostmi. Orisati je treba najpomembnejše dogodke, ki so povezani s krajem in ki niso splošno znani, opisati krajevne narodopisne, naravoslovne in druge posebnosti. Posebno mesto v kroniki naj ima zgodovina šole, zlasti pa najpomembnejši dogodki vsakega šolskega leta.«³⁰

Navodila Vilka Menarda (1950)

Iz obdobja povojne Jugoslavije lahko omenimo še usmeritve, ki jih je v svojem referatu v okviru kongresa pedagoških delavcev LRS na Bledu (1950)

²⁹ Nina Kastigar, Podružnična šola Dobrnič od začetkov do danes: diplomsko delo, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2013, str. 18.

³⁰ ZAL, LJU 415, OŠ Pirniče 1993–1998.

podal Vilko Menard. Izhajajo predvsem iz njegove ideološke in politične kritike pisanja šolskih kronik v preteklosti. Spodaj zapisana navodila nikoli niso našla mesta v uradnih predpisih ali tiskanih predlogah za pisanje kronik.

Vsebinska navodila za pisanje šolskih kronik

1. Dokumentarno dialektična objasnitev pomembnih, zgodovinskih, političnih in gospodarskih dogodkov s posebnim ozirom, kako so ti dogodki vplivali na politično razpoloženje ljudstva in na razvoj šolskega dela:

- a) svetovni politični dogodki,
- b) notranje politični dogodki,
- c) patriotične slovesnosti,
- č) kulturno delo med množicami,
- d) vloga sindikalnih podružnic v kraju,
- e) študijske oblike dela med širokimi ljudskimi množicami.

2. Gospodarske spremembe v kraju – kako jih je ljudstvo ocenilo ter sodelovalo pri teh spremembah:

- a) pozornost gospodarski strukturi vasi od leta 1940 do danes,
- b) struktura prebivalcev kraja,
- c) vloga množičnih organizacij,
- č) uspehi prostovoljnega udarniškega dela.

3. Uspehi šolskega dela med letom:

- a) kaj je pospeševalo pouk,
- b) uspehi mladinske in pionirske organizacije,
- c) kaj je oviralo šolsko delo,
- č) pripravljenost staršev in šolske mladine pri premagovanju posameznih težav,
- d) strokovni in politični študij članov učiteljskega zbora,
- e) premestitve nagrade, pohvale, napredovanja.

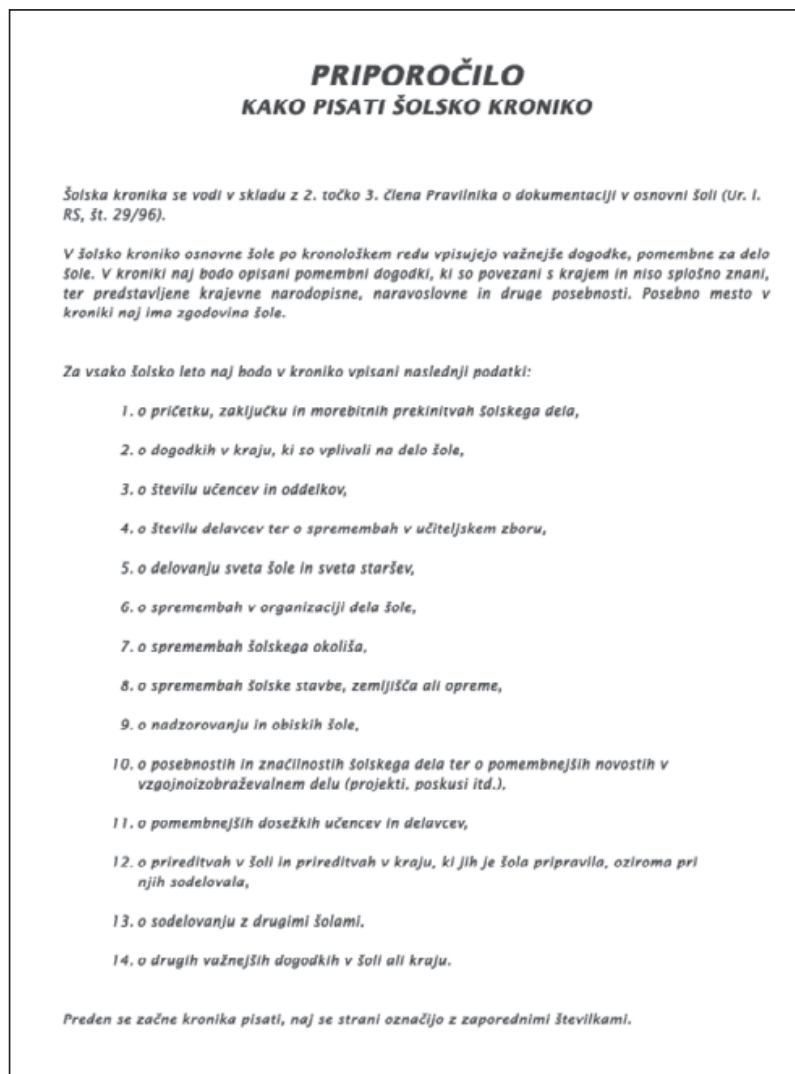
4. Statistični pregled političnih, gospodarskih in šolskih uspehov konec šolskega leta.

- a) pregledno razpredelnico, po možnosti grafikone uspehov,
- b) primerjavo uspehov s prejšnjim letom,
- c) perspektivni razvoj šole.³¹

³¹ Vilko Menard, Kako naj pišemo šolske kronike, *Kongres pedagoških delavcev LRS na Bledu – II. del* (Vladimir Bračič), Ljubljani 1951, str. 70–72.

Sodobno priporočilo DZS

Državna založba Slovenije še danes izdaja vzorčni zvezek za pisanje šolske kronike, ki na prvih straneh prav tako vsebuje priporočila za sestavo njene vsebine.

*Sodobna priporočila za pisanje šolske kronike, ki jih podaja DZS
(Šolska kronika za osnovne šole, <https://alea.dzs.si/obrazci/obrazciPrikaz.asp?koda=21O20328>, pridobljeno: 16. 10. 2024).*

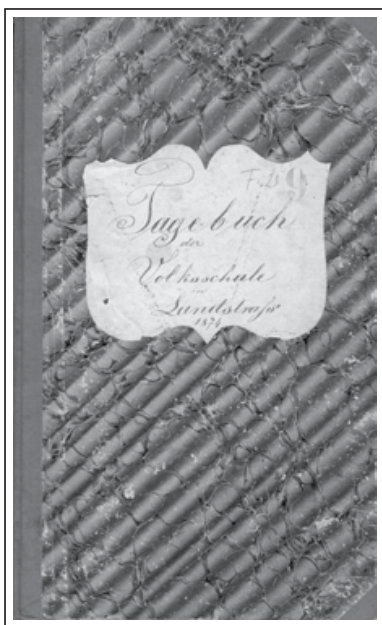
Splošne usmeritve za pisanje šolske kronike podaja tudi spletni portal e-Ravnatelj, ki je namenjen predvsem ravnateljem. Objavljena priporočila vsebujejo enake iztočnice, kot smo jih v pričujočem prispevku že večkrat obravnavali.³²

³² <https://e-ravnatelj.si/vsebine/strokovno-pedagosko-podrocje/pedagoska-dokumentacija/pedagoska-dokumentacija-v-osnovni-soli/> (pridobljeno: 22. 10. 2024).

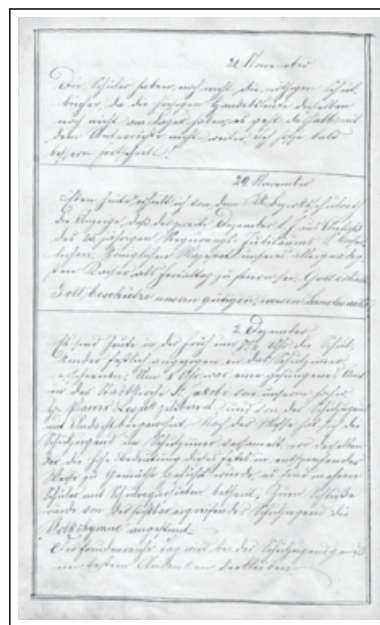
Primeri šolskih kronik

V pričujočem poglavju navajamo nekaj primerov šolskih kronik od tistih najstarejših pa do sodobnih zvezkov. Iz njih lahko sklepamo na razvoj obrazcev oziroma zvezkov za pisanje kronik, ki so bile dostopne pri nekaterih založnikih, in na način ter obliko zapisov. Na tem mestu moramo opozoriti še na zgodovinske razlike med slovenskimi deželami, ki so vplivale na pisanje šolskih kronik. Razlike so bile predvsem med bolj standardiziranimi kronikami štajerskih in kranjskih šol ter manj bogatimi kronikami primorskih šol. Vlasta Tul zapiše: »Že na pogled moremo ločiti večino kronik nastalih v goriški deželi in one ajdovske občine. Medtem, ko so goriške zajete v skromnih, majhnih zveščičih, se ohranjene kranjske kronike bohotijo v namensko za to tiskanih knjigah. Tudi red pisanja je v slednjih boljši.« Pisanje slovenskih šolskih kronik na Primorskem je leta 1923 prekinila Gentilejeva šolska reforma.³³

Kronika osnovne šole Kostanjevica na Krki iz leta 1874 je bila zapisana v vezanem zvezku, ki ni bil posebej namenjen pisanju šolske kronike. Zvezek tako ne vsebuje priloženih priporočil za pisanje njene vsebine. Kronika je napisana v nemškem jeziku, pisana je na roke. Pisec je na prazne liste papirja ročno razdelil posamezne dneve. Strani ni oštevilčil.

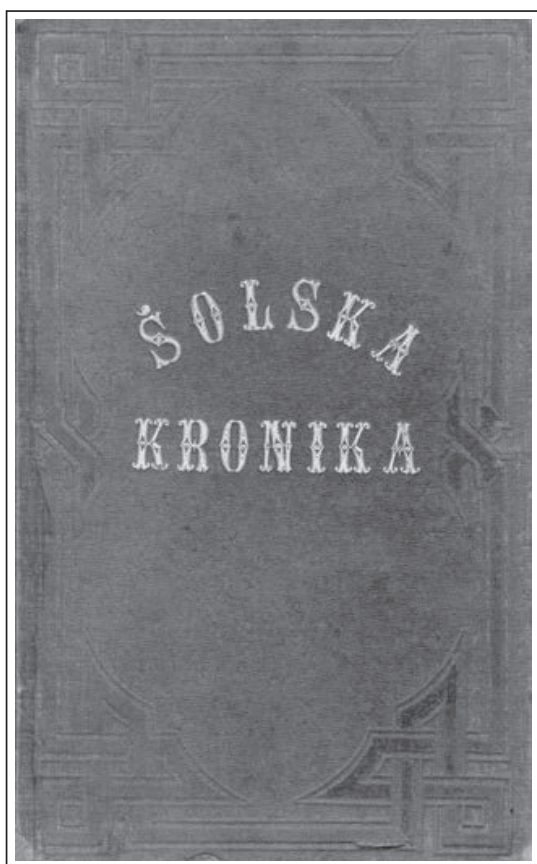
Platnica kronike šole Kostanjevica (1873–1876) (hrani SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25: Šolska kronika ljudske šole v Kostanjevici (1873–1876), platnica).

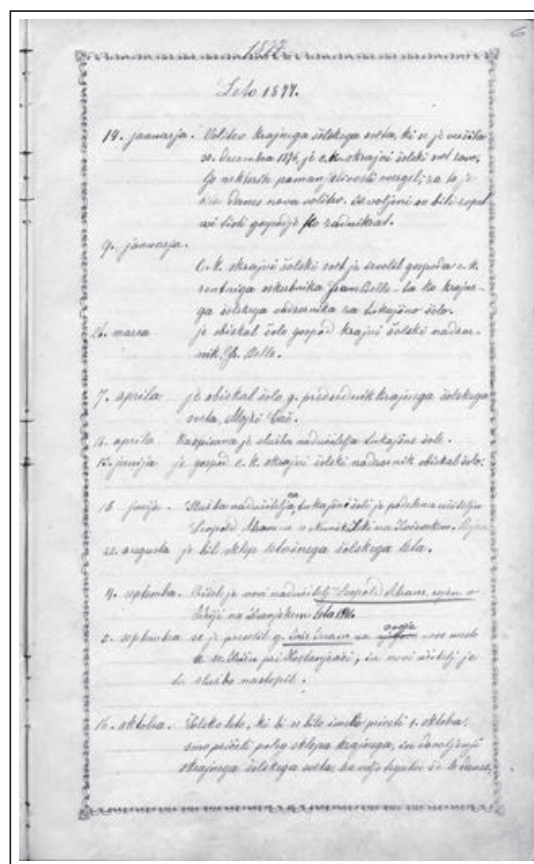
Primer zapisa v kroniki šole Kostanjevica (1873–1876) (hrani SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25: Šolska kronika ljudske šole v Kostanjevici (1873–1876), str. 3).

³³ Vlasta Tul, *Šolske kronike*, Nova Gorica: Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, 1990, str. 4–5.

Mlajša šolska kronika iste šole v Kostanjevici na Krki (1875–1895) pa je že zapisana v posebnem zvezku, ki ga je prodajal ljubljanski tiskar Milic. Platnica zvezka je okrašena, na njej pa je jasno vtisnjeno ime, čemu je namenjen. Tudi same strani so okrašene in imajo natisnjene vrstice. Prva stran, namenjena pisanju, piscu nalaga, naj vsebino piše v dveh vzporednih stolpcih. V prvega naj vpisuje dan in mesec, v drugega pa »spomina vredne šolstvo zadevajoče dogodke«. Predloga že vključuje navodila za pisanje kronike kranjskega deželnega šolskega sveta in je pisana v slovenščini. Pisec je strani tudi oštevilčil. Glede na omenjene značilnosti, bi lahko sklepali, da je bila kronika pisana za nazaj.

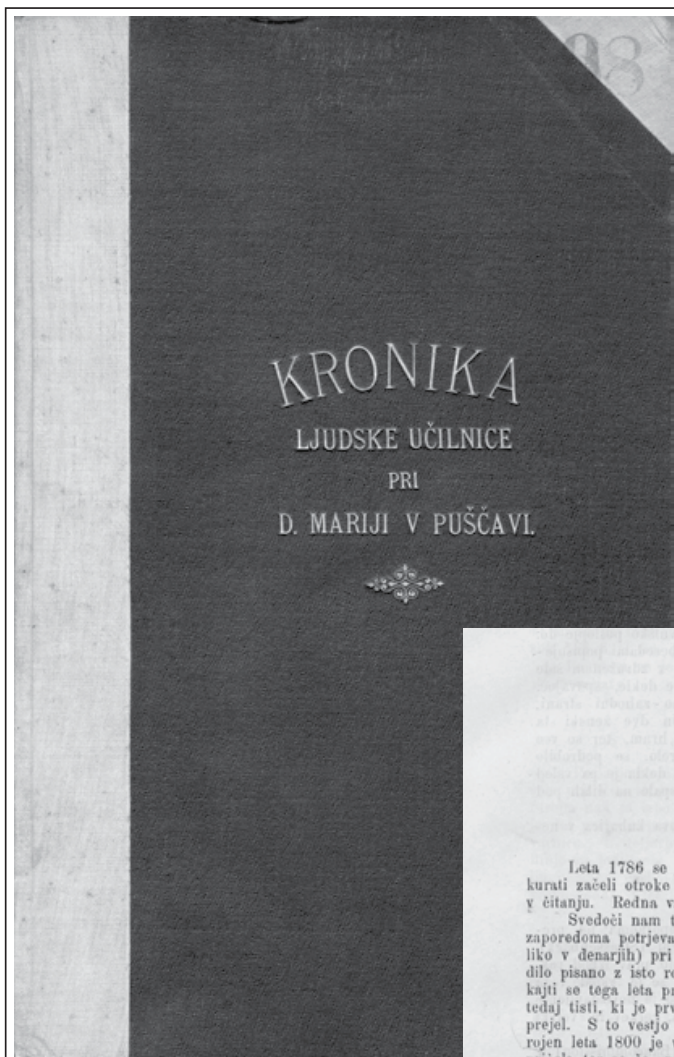

Platnica kronike šole Kostanjevica (1875–1895) (hrani SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25/1: Šolska kronika ljudske šole v Kostanjevici (1875–1895), platnica).

Primer zapisa v kroniki šole Kostanjevica (1875–1895) (hrani SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25/1: Šolska kronika ljudske šole v Kostanjevici (1875–1895), str. 10).

Poseben primer predstavlja kronika šole oziroma »ljudske učilnice« pri Devici Mariji v Puščavi (1883–1884). Napisana je zelo podrobno in v slovenskem jeziku. Oblika kronike sledi priporočilom za pisanje, ki jih je dal štajerski deželni šolski svet. Razen prvih osem strani so druge oštevilčene. Platnice kronike so lično okrašene, njena vsebina pa je natisnjena. Za to je poskrbel mariborski tiskar J. Leon. Zdi se, da so na omenjeni šoli zagotovili tudi tiskano izdajo šolske kronike, kar je bilo tedaj prej izjema kot pravilo.

Platnica kronike šole D. Marija v Puščavi (1883–1884) (hrani SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25/1: Kronika ljudske učilnice pri D. Mariji v Puščavi (1883–1884), str. 1).

Primer zapisa v kroniki šole D. Marija v Puščavi (1883–1884) (hrani SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25/1: Kronika ljudske učilnice pri D. Mariji v Puščavi (1883–1884), str. 1).

I. Stara šolska doba.

Kedaj se je šola ustanovila?

Leta 1786 se je tukaj ustanovila kuracija. Mogoče je, da so za takratni kurat začeli otroke poučevati v kršanskem nauku in nekoliko morebiti tudi v čitanju. Redna vsakdanja šola pa se je pričela leta 1814.

Svedoči nam to še ohranjena knjižica, v kateri so tukaj delajoči učitelji zaporedoma potrjevali resnični prejem svojega plačila (nekoliko v zrnju, nekoliko v denarjih) pri kmetu Prodnerju*). Ker je napis tej knjižici in prvo potrdilo pisano z isto roko, tedaj se sme sklepati, da se je knjižica l. 1814 pričela, kajti se tega leta prvokrat prejem zbirce potrjuje. Prvi tukajšnji učitelj je bil tedaj tisti, ki je prvi s svojim podpisom potrdil, da je svoje plačilo resnično prejel. S to vestjo se popolnoma vjema tudi ustno izročilo. Jožef Gorican, rojen leta 1800 je vedel povedati, da je bil kakih 14 let star, ko se je šola pričela ter se še spominja učitelja, ki je, tukajšno službo nastopivši, za šolo sposobne otroke po župniji popisoval. Zapisal je tudi njega, pa ker so ga oče nujno doma potrebovali, šole ni mogel obiskovati. Stefan Witzmann, roj. leta 1783 je pa dejal, da je 20. leto že navršil, ko se je tukaj šola začela.

Po vsem tem sinemo tedaj l. 1814 smatrati kot tisto, katerega se je redni vsakdanji pouk pričel, kot tisto, katerega se je tukajšnja učilnica ustanovila.

Prvi učitelji.

Prvi je tukaj poučeval neki Weistegger l. 1814–1816. Bil je baje še mlad mož, katerega so pozneje vzeli v vojake, od koder se ni več povrnil. Njega je nasledoval Mayer l. 1816. Za tem je prišel Dimež l. 1817. Le-ta je bil doma blizu Hrovaškega, kar je pričal nja hrovaškemu jeziku podoben govor. Leta 1818, 1819 in 1820 ni bilo učitelja, ter je takratni kurat Vido Žigert tudi v vsakdanji šoli poučeval. L. 1821 pa se je učiteljska služba prvokrat definitivno podelila J. Heiselnu, ki jo je do l. 1821 oskrboval.**)

Šolsko poslopje.

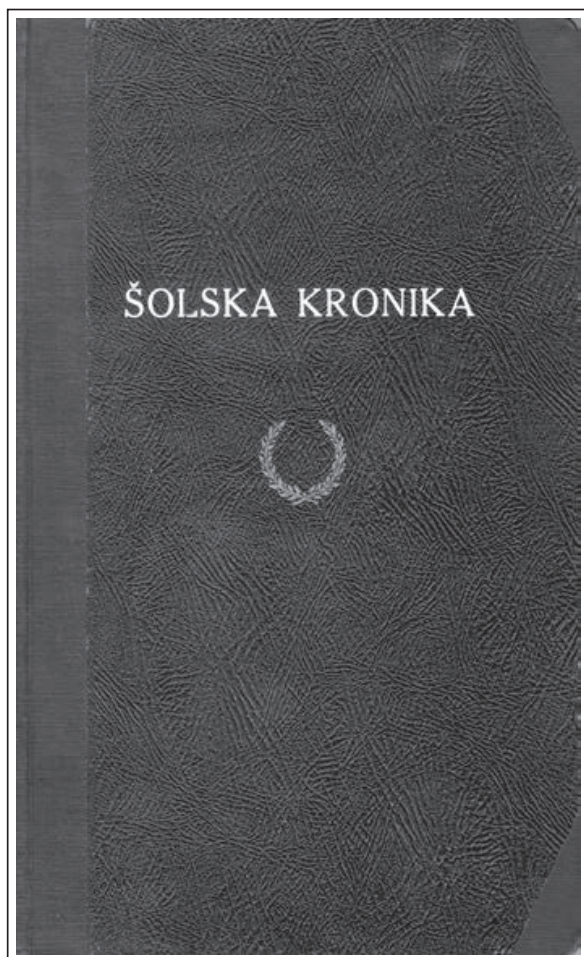
Šolska izba priredila so je v takratnem duhovnišču. Le-to je bilo malo leseno poslopje, stoječe ravno tam, kjer stoji sedajno duhovnišče in šola. Leta 1819 ali 1820 se je to poslopje predelalo in povečalo. V tem predelanem hramu napravili so se poleg duhovnikovega stanovanja še posebni prostori za šolo in učitelja. Učitelj Fr. Vučnik nam obnovljeno poslopje tako-le popisuje: „Prizemeljski del je bil visoko vzdignjen, tik zemlje pa so bile kleti. Učiteljeva klet je še sedaj poprejšna, le dervarnica je prizidana. Vrata v klet so bila od zunaj proti jugovzhodu. Nad kletjo bila je šolska izba in učiteljevo stanovanje, proti severozahodu na breg naslonjena pa kuhinja. Duhovnišče je bilo proti jugovzhodu, kakor sedaj, ter je bilo lahko priti iz šole v duhovnišče, po mostovžu skozi vrata v župnikovo vežo. Obojno, šola in duhovnišče je bilo pod enim krovom s skodlami pokrito, pol podstrešja učiteljevega, pol pa župnikovega.***)

*) Našla so je ta knjižica pri kmetu Francu Witzman; da si je dokaj listov izrganih je vendar jako važna listina.

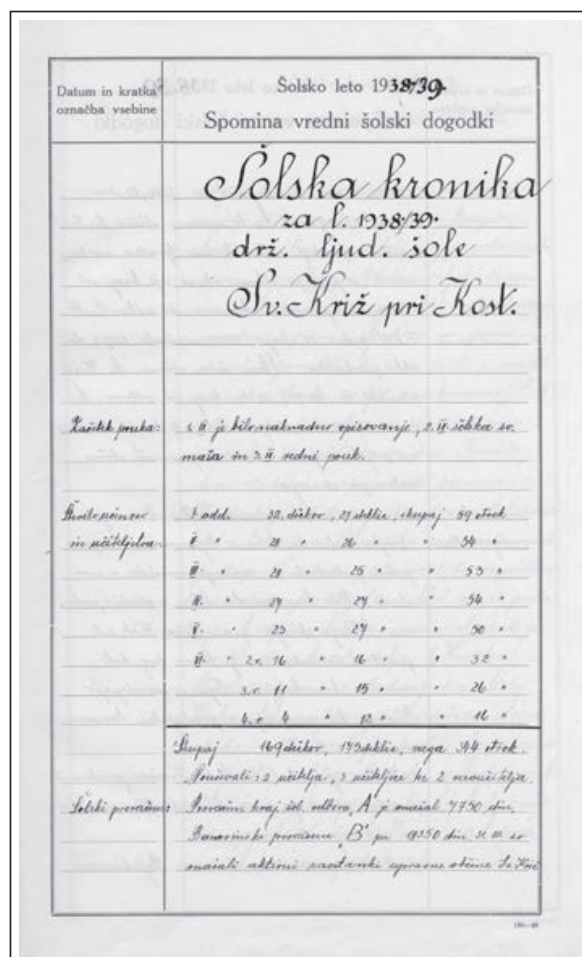
**) Tudi J. Gorican je še pomnil, da so bili pred Heiselnom 3 učitelji tukaj; on je tudi omenjene podrobnosti o njih povedal. Imena vseh treh pa najdemo na prvi strani že prej izmenane knjižice.

***) Bivši tukajšnji učitelj Fr. Vučnik je to poslopje v glavnih potezih iz spomina narisal. Po tej sliki je potem J. Rohas, bivši oskrbnik v Falskem gradu, narisal poslopje, katero ti kaže podoba l.

Dober primer pisanja šolske kronike iz obdobja med obema vojnama je kronika državne ljudske šole Sveti Križ pri Kostanjevici. Pričujoča kronika je bila napisana za šolsko leto 1938/1939. Predlogo za pisanje je natisnila in založila Učiteljska tiskarna. Zvezku so pridana tudi navodila za pisanje, ki so razen nekaterih drugačnih besednih formulacij, enaka prejšnjim. Vsaka stran je razdeljena na dva stolpca. V prvega pisec vpisuje datum in kratko označbo vsebine, v drugega, ki je večji, pa šolsko leto in spomina vredne šolske dogodke.

Platnica šolske kronike državne ljudske šole Sv. Križ pri Kostanjevici (1938–1939) (hrani SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25: Šolska kronika državne ljudske šole Sv. Križ pri Kostanjevici (1938–1939), platnica).

Primer zapisa iz šolske kronike državne ljudske šole Sv. Križ pri Kostanjevici (1938–1939) (hrani SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25: Šolska kronika državne ljudske šole Sv. Križ pri Kostanjevici (1938–1939), str. 1).

Po drugi svetovni vojni so predloge za pisanje šolskih kronik dobile novo podobo. Njihovo tiskanje je prevzela DZS. Tiskanemu zvezku so bila pridana malce spremenjena navodila za pisanje. V notranjosti zvezka lahko opazimo prazne strani, na katere je pisec zapisal vsebino kronike. Kronike so skozi leta postajale vse pogostejše obogatene tudi s slikovnim materialom.

KRONIKA

Platnica šolske kronike iz osemdesetih let 20. stoletja (hrani Knjižnica Logatec, Rokopisna kronika OMePZ Notranjska, <https://knjiznicalogatec.si/domoznanstvo/rokopisna-kronika-omepz-notranjska/> pridobljeno: 18. 10. 2024).

Časovna razporeditev:

Učenci 1. in 2. razreda v matičnem poslopiju, učenci obeh distalnih svetov in učenci predmetne stopnje imajo poek dopoldne s pričetkom ob 7.30 uri. Učenci 3. in 4. razreda v matičnem poslopiju imajo dvoizmenski pouk: 3.a in 4.a v A turnusu, 3.b in 4.b v B turnusu. Popoldanska izmena prične pouk ob 11⁰⁰.

Podaljšano bivanje se prične po celoti šolski uri, torej ob 11⁰⁰ in se konča ob 15⁰⁰. Učenci v popoldanski izmeni imajo podaljšano bivanje dopoldne in se prične ob isti uri kot redni pouk. Poleg podaljšanega bivanja smo imeli za učence razredne stopnje organizirane tudi jutranje vaje, ki se je pričela ob 8.00. Učenci so lahko začeli prihajati v šolo že ob 7.00, a so jih do pričetka organiziranega jutranjega varstva preselili tehnični ali administrativni delavci šole.

Pred pričetkom rednega pouka se je pričel tudi dodatni oziroma dopolnilni pouk za nekatere predmete oziroma za nekatere učence. To je natančneje določal učnik, po katerem je bil organiziran redni, dopolnilni, dodatni in fakultativni pouk ter interimske dejavnosti.

Učenci so delali v kuhinji tudi delila po snopcih določenem časovnem razporeda od 11.30 do 12.00.

Delavci:

V delovni je prišel v celoti nov delovni kolektiv, delavci se večinoma med seboj niso bili poznali. Večji del kolektiva je mlad, z malo delovnimi izkušnjami. To je imelo dobro in slabo plat: kolektiv se je lotil dela z mladostnim elanom in se ob tem zelo oblikoval, pomnjenjaje izkušnji pa mu priložila ni koristila ob sprejemanju z mnogimi dodatnimi težavami. Zlasti so se pojavile težave pri meri zaradi medsebojnih delovnih šol, kasneje pa zaradi pomnjenjaje učil in učnih pripomočkov. Težave so sklenili premagati z večjo angažiranostjo pri delu in z čimboljnim medsebojnim sodelovanjem.

Primer zapisa iz šolske kronike OŠ Log - Dragomer iz osemdesetih let 20. stoletja (hrani OŠ Log - Dragomer, foto: Anica Maček Intihar).

Po osamosvojitvi Slovenije je DZS-jeva predloga za pisanje šolske kronike več let ohranila podobo z rdečimi platnicami iz časa Jugoslavije. Zelo so se skrajšala le navodila za pisanje. Čez čas je DZS oblikovala nov zvezek v modri barvi, malce pa so posodobili tudi navodila. Tudi v tem primeru vidimo, da se je vsebina kronike vpisovala na prazne strani. Nekatere kronike so izjemno bogate z barvnimi fotografijami, letaki, izrezki iz revij in časopisja ipd.

Platnica sodobne predloge DZS za pisanje šolske kronike (<https://alea.dzs.si/obrazci/obrazci.asp?id=1&cat=21N> pridobljeno: 21. 10. 2024).

Vsebina kronike OMePZ Notranjska, kjer je pisec uporabil sodobno predlogo DZS za pisanje šolskih kronik (hrani Knjižnica Logatec, https://issuu.com/urskaorh/docs/kronika_opz_z_xii pridobljeno: 18. 10. 2024).

Šolske kronike v sodobnem času

Tudi slovenska država je po osamosvojitvi v svojo zakonodajo vključila člene, ki osnovnim in srednjim šolam, vrtcem pa tudi glasbenim šolam predpisujejo, katero dokumentacijo morajo voditi. Omenjene člene vsebujejo pravilniki o šolski dokumentaciji, ki zadevajo posamezno raven izobraževanja. Šolsko kroniko omenjata dva člena. V enem so opisane vrste dokumentacije, ki naj jo

šole vodijo, drugi pa zadeva čas hrambe nekaterih dokumentov. Pravilnik določa, da se šolska kronika hrani trajno.³⁴ Zakonodaja pa ne predpisuje vsebine kronike.

Tudi danes DZS v svojem naboru izdelkov ponuja tiskan zvezek, ki vsebuje priporočilo glede vsebine kronike. Nekateri šole ta obrazec uporabljajo, druge ne. V dobi digitalizacije veliko šol svoje kronike objavlja le na spletu, ne več v tiskani obliki. Vedno redkeje so pisane na roko. Pravilnik narekuje, da obrazce za šolsko kroniko določajo šole same, zato se sodobne kronike med sabo zelo razlikujejo po obliki, obsegu in vsebini. Od posamezne šole oziroma ravnatelja je odvisno tudi to, komu zaupa pisanje šolske kronike. Večinoma so k pisanju povabljeni posamezni učitelji, najpogosteje zgodovine ali slovenščine, knjižničarji pa tudi učitelji prve triade osnovne šole. Pojavljajo se tudi primeri, ko učitelji s pisanjem kronike na koncu leta nadoknadijo manko delovnih ur. V preteklosti je kroniko pisal voditelj šole, končni izdelek pa je ob svojem obisku preveril tudi šolski nadzornik.³⁵

Dileme piscev sodobnih šolskih kronik

Podobno kot v 19. stoletju se tudi učitelji v sodobnem času srečujejo s težavami pri pisanju šolske kronike. V Slovenskem šolskem muzeju smo zato v okviru programa Katis v letu 2023 organizirali dva seminarja o pisanju šolske kronike. Oba seminarja sta bila dobro obiskana. Pisci so se najpogosteje spraševali, katera vsebina pravzaprav sodi v kroniko, kdaj je vsebine preveč ali premalo, kakšna je razlika med kroniko in letopisom ali letnim poročilom šole, naj bo kronika pisana na roke, je kroniko treba tiskati, na kakšno vrsto papirja zapisujemo kroniko, kako je s hrambo kronik ipd. Nekateri so izpostavili tudi problem varstva osebnih podatkov (GDPR), predvsem pri vključevanju fotografij, na katerih se pojavljajo učenci.

Na seminarju so predavatelji podali nekaj odgovorov na dileme udeležencev. V šolsko kroniko dejansko spadajo podobne stvari, kot so vanjo spadale v 19. stoletju. Popolnoma ustrezno se je ravnati po številnih različicah pravil, ki smo jih v prispevku že omenili. Zaželeno je vključevati tudi zanimivosti, da kronika ni le nizanje skopih podatkov in statistike. France Marolt v svojem nasvetu učiteljem že leta 1891 zapiše: *»To vse in še kaj drugega važnega bodi v šolskem vestniku (šolski kroniki). Spisuje naj se pregledno in zanimivo ne suhoparno! Tako bo šolski vestnik zrcalo šolskega življenja in važnejših dogodkov v šolskem*

34 Pravilnik o šolski dokumentaciji v osnovni šoli, Uradni list RS, št. 29/1996 z dne 31. 5. 1996, in Pravilnik o šolski dokumentaciji v srednješolskem izobraževanju, Uradni list RS, št. 30/18 in 70/19 in Pravilnik o dokumentaciji v vrtcu, Uradni list RS, št. 41/1997 z dne 11. 7. 1997 in Pravilnik o šolski dokumentaciji v glasbenih šolah (Uradni list RS, št. 44/01, 1/04, 66/06 in 61/12).

35 Izvršilni predpis k dokončnemu šolskemu in učnemu redu, 1908, str. 63.

*okoliši!*³⁶ Med pisanjem kronike naj se pisec spomni, komu je kronika namenjena in kateri podatki bi lahko ljudi zanimali denimo čez petdeset let. V sodobni dobi digitalizacije je utopično pričakovati, da bodo šolske kronike pisane na roko. Računalniško ustvarjene kronike je treba natisniti. Na nekaterih šolah kljub vsemu še vedno prisegajo na ročno pisanje. Tovrstni izdelki so navadno nekaj posebnega, saj še posebej odražajo osebni prispevek pisca in njegovo ljubezen do poklica. V primeru ročnega pisanja priporočamo uporabo trajnejših muzejskih pisal. Pomembno je, da se strani kronike primerno oštevilčijo, da lahko bralec takoj opazi, ali so bile kakšne strani iz kronike iztrgane ali uničene. Morda bi bilo zaželeno, da so morebitni vsebinski popravki v kronikah vidni skupaj s podpisom osebe, ki je popravek naredila. Na ta način bo lahko raziskovalec dostopal tudi do predhodne informacije. Šole morajo svoje kronike hraniti trideset let, nato pa jih lahko predajo pristojnemu arhivu.

Zaključek

Kronike so na Slovenskem eno izmed področij, ki je v splošnem slabo raziskano. K boljšemu poznavanju tudi šolskih kronik bo v prihodnjih letih pripomogel raziskovalni projekt ZRC SAZU Latinske in nemške kronike na Slovenskem. Kljub temu pa šolske kronike pogosto dopolnjujejo vedenje s področja različnih strok.

Ugotovili smo, da so se oblike in pravila za pisanje šolske kronike skozi zgodovino spreminjala, vendar ves čas ohranjala tisto bistvo, ki so ga dejansko zasnovali že v 19. stoletju. Kljub načelnemu stremljenju k nepristranskosti se v navodilih za pisanje odraža duh časa. Predvsem je to opazno v obdobju po drugi svetovni vojni. Ves čas pa na vsebino kronik vpliva tudi pisec sam. On konec koncev odloča, kaj se mu zdi relevantno in pomembno zabeležiti v kroniko.

Odgovor na vprašanje, zakaj tudi danes še vedno pisati šolsko kroniko, ni enostaven. Šole že tako ali tako vodijo ogromno različne dokumentacije, ki na nekaterih ravneh po svoje nadomešča šolsko kroniko. Živimo v digitalni dobi in veliko informacij, ki bi jih včasih lahko prebrali v šolski kroniki, najdemo na spletu. Po drugi strani pa je vsebina šolskih kronik zanimiva za marsikaterega raziskovalca zgodovine, domoznanske knjižnice in druge lokalne institucije. Dejansko predstavlja skupek vseh pomembnih dogodkov na šoli v enem letu. Slabo zavarovani digitalni izvodi kronik ali drugih podatkov se lahko v primeru naravnih katastrof ali vojn hitro izgubijo. Malo šolskih kronik je denimo preživelo prvo in drugo svetovno vojno.

Zanimivo pa je tudi dejstvo, da se tudi sodobni učitelji ob pisanju šolske kronike srečujejo z enakimi problemi kot njihovi predhodniki v 19. stoletju. Zdi

³⁶ France Marolt, Učitelja-voditelja uradne knjige, *Učiteljski tovariš: glasilo Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani*, 31, 1891, št. 13, str. 197.

se, da bi si večina želela smernic za pisanje šolske kronike. Nekateri poskusi za standardizacijo se v preteklosti niso uresničili. Na drugi strani pa ohlapnejša pravila piscem zagotavljajo veliko mero svobode pri pisanju in ustvarjanju, kar pa lahko ustreza bolj kreativnim avtorjem.

Šolska kronika je eden najstarejših šolskih dokumentov, ki ga šole vodijo še danes, zato bi bilo škoda njihovo pisanje opustiti ali pa okrniti. Veliko lažje bi izvedeli: »... kako se je šola zidala, kako je občina pozdravila in sprejela novo došlega prvega izobraževalca svoje mladine, kateri prvotni šolski organi so največ vplivali na razvoj šole in učiteljstva, ako bi se bile pred petdesetimi in več leti šolske kronike spisovalle kakor se morajo spisovati danes! Koliko zanimivega dalo bi se v svet spraviti o šoli in šolski okolici, ko bi se bilo vse zanimivo takoj ob ustanovi šole točno zapisovalo!«³⁷

Viri in literatura

Viri

Izvršilni predpis k dokončnemu šolskemu in učnemu redu, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1908.

Marolt, France: Učitelja-voditelja uradne knjige, *Učiteljski tovariš: glasilo Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani*, 31, 1891, št. 10.

Marolt, France: Učitelja-voditelja uradne knjige, *Učiteljski tovariš: glasilo Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani*, 31, 1891, št. 13.

Mladi učitelj, Vprašanja in odgovori, *Učiteljski tovariš: glasilo Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani*, 30, 1890, št. 10.

Okoliš, Stane: *Kako pisati šolsko kroniko*, Predavanje na seminarju za učitelje – Katis, 7. 11. 2023.

Politische Verfassung der deutschen Schulen in den kaiserl. königlichen Erbstaaten, Wien, 1807, Slovenski šolski muzej, knjižnica, inv. št. 16482.

Pravilnik o dokumentaciji v vrtcu, Uradni list RS, št. 41/1997 z dne 11. 7. 1997.

Pravilnik o šolski dokumentaciji v glasbenih šolah (Uradni list RS, št. 44/01, 1/04, 66/06 in 61/12).

Pravilnik o šolski dokumentaciji v osnovni šoli, Uradni list RS, št. 29/1996 z dne 31. 5. 1996.

Pravilnik o šolski dokumentaciji v srednješolskem izobraževanju, Uradni list RS, št. 30/18 in 70/19.

SŠM, arhivska zbirka, fasc. 25/1: Šolska kronika ljudske šole v Kostanjevici (1875–1895).

SŠM, dokumentacijska zbirka, fasc. Š1: Mapa šole Šentjanž na Dolenjskem.

Šolski in učni red občnim ljudskim učilnicam, *Učiteljski tovariš: list za šolo in dom*, 11, 1871, št. 5.

37 Marolt 1890, str. 195.

Über Schulchroniken, *Laibacher Schulzeitung: Organ des krainischen Landes-Lehrervereins*, 1, 1873, št. 17.

Verstitev učencov in učenk v ljudski šoli v Senožečah o koncu šolskiga leta

1861, Ljubljana: Jož. Rudolf Milic, 1861, [https://www.dlib.si/stream/](https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-7RXQ8UAO/8dab9a8c-d979-4d1a-8166-f7cob97dd8aa/)

URN:NBN:SI:DOC-7RXQ8UAO/8dab9a8c-d979-4d1a-8166-f7cob97dd8aa/

PDF (pridobljeno: 23. 9. 2024).

ZAL, LJU 415, OŠ Pirniče 1993–1998.

<https://ff.classics.si/raziskovalni-projekt-latinske-in-nemske-kronike-na-slovenskem/> (pridobljeno: 20. 8. 2024).

<https://www.kamra.si/novice/6-december-1774-marija-terezija-uvode-splosno-solsko-obveznost/> (pridobljeno: 19. 9. 2024).

<https://e-ravnatelj.si/vsebine/strokovno-pedagosko-podrocje/pedagoska-dokumentacija/pedagoska-dokumentacija-v-osnovni-soli/> (pridobljeno: 22. 10. 2024).

Literatura

Dovjak, Rok: *Ljubljanski jezuiti in njihov odnos z laiki glede na Historio annuo (1596–1961): diplomsko delo*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2010, <https://www.sistory.si/publication/2560> (pridobljeno: 24. 9. 2024).

Malmenvall, Simon: *250 let obveznega šolstva na Slovenskem: opismenjevanje in kultura v poznem 18. stoletju (razstavni katalog)*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2024.

Menard, Vilko: Kako naj pišemo šolske kronike, *Kongres pedagoških delavcev LRS na Bledu – II. del* (Vladimir Bračič), Ljubljani 1951.

Okoliš, Stane: *Zgodovina šolstva na Slovenskem*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2009.

Simonič, Ivan: Šolske kronike, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 10, 1962, št. 1.

Snoj, Marko: *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Modrijan, 2003.

Tul, Vlasta: *Šolske kronike*, Nova Gorica: Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, 1990.